

8/2

Napoleon och vår tid

MEDE EN BOK om de hundra dagarna har den franske historikern Louis Madelin åtminstone i det väsentliga fullbordat sitt före andra världskriget påbörjade verk om Napoleon, med sina sexton volymer på 6.000 sidor det största sedan Thiers för hundra år sedan. En imponerande forskning, inte minst i den franska polisens arkivalier (författaren är Fouché-specialist), uppbär arbetet. Det är inte fråga om en genomförd apologi, inte om att driva en bestämd synpunkt; i huvudsak är Madelin en kritiskt diskuterande skildrare. Och dock blir huvudintrycket vid ett studium av det stora verket — anmälaren har läst ungefär hälften — att centrala drag i vad man kan kalla den napoleonska legenden här framförs i moderniserad, stundom av samtidens händelser influerad form. Historiografen Pieter Geyl framhöll då de första delarna och en kort sammanfattning utkommit berömdet av Napoleonförsvare som Vandal och Sorel. Då verket nu avslutats kan dessa influenser med än större säkerhet fastställas. Sitt intresse får Madelins bok bland annat därigenom att just de partier av framställningen som härvid träder i förgrunden ger paralleller till vår egen tids politik och diskussion.

Framst i volym XI (La nation sous l'Empereur) ger Madelin en utmärkt beskrivning av den napoleonska diktaturen. Likheten mellan denna regim och nutidens totalitära stater betonas med skärpa. Kyrka, universitet, press, skolor, allt måste bli redskap för härskares. Undervisningen skulle, enligt Napoleons egna ord "vara ett medel för dirigerad av de politiska och moraliska åsikterna"; då en historiker "av polisministern, på kejsarens order" fick i uppdrag att utarbeta en bok om Frankrike efter Ludvig XIV, tillsades han att ge en bild som verkade fullt autentisk av "den tidigare dynastins förfall". I varje avsnitt erinras man om Stalins, Hitlers och Mussolinis metoder.

Men Madelin beslöjar eller försvargar tyranniet med två synpunkter som präglar hela den inrikespolitiska framställningen. Liksom Vandal betonar han så starkt splittringen och oordningen före Napoleons maktövertagande att diktaturen framstår som nödvändig — det är samma sätt att se

LOUIS MADELIN

som då Hitler och Mussolini rättfärdigats som sina folks räddare från den kommunistiska faran. Resonemanget är svagt redan därför att eländet före Napoleon överdrivs — såsom flera författare påvisat — men framför allt därför att slitningar och svårigheter 1797—1799 inte rimligen kan försvara eller förklara diktaturens ständigt hårdare utformning långt senare, efter en period av framgångsrikt och relativt moderat napoleonskt styre. Vidare är Madelin benägen att betrakta Napoleons valde som en form av demokrati i motsats till den oligarkiska parlamentarismen i England (och i Frankrike under restaurationen och de hundra dagarna). Det är alldeles samma demokratibegrepp som vår tids tyranner arbetat med och som för övrigt skymtar i debatten överallt, även i Sverige: härskares företräder folket, enväldet är därför demokrati — åtminstone så länge folket inte är alltför missnöjt.

En liknande "metod" används då det gäller utrikespolitiken; här är Sorel den store föregångaren. På vissa punkter anses Napoleon ha gått för långt i sin erövringspolitik; särskilt den spanska aktionen beklagas. Men den grundläggande synpunkten är en helt annan. Då Napoleon i skilda former införlivade större delen av Västeuropa med sitt valde, då han började krigen 1809 och 1812, då han avvisade uppgörelser 1813 och 1814 — alltid var hans politik i grunden defensiv, den gick ut på att värja Frankrike, väl att märka Frankrike med dess "naturliga" gränser, i första hand Rhengransen. Självfallet ligger det något i denna synpunkt. Napoleon drevs som så många stora erövrare till nya erövringar för att trygga det redan vunna; med varje erövring ökade den öppna eller dolda fiendtligheten mot honom, och därmed stimulerades han till nya aktioner som äntligen skulle ge den eftertraktade tryggheten. På detta sätt nås lätt den av Sorel klarast formulerade tanke enligt vilken Napoleon då

han stod vid Elbe eller Weichsel i själva verket försvarade den franska gränsen. Och dock är denna metod att förvandla erövraren till försvarare genomskinligt falsk. Dels därför att Napoleon, som så många angrepp av sekundär betydelse visar, verkligen var inställd på att bruka alla möjligheter för utvidgning av sitt valde, dels och framför allt därför att med Sorels och Madelins resonemang en härskares som underkuvar hela världen kan beskrivas som defensivt inställd, som sökare efter lugn. Härtill kommer den grund av ren nationalism som leder till påståendet att Frankrike hade rätt till de s. k. naturliga gränserna, alltså till att härska över en rad andra folk.

Parallellen i vår tid är framför allt den ryska expansionen. Att Ryssland underlagt sig tio förut självständiga stater förklaras av många som ej är kommunister vara ett lovligt defensivt företag. Först sades det om Baltikum, sedan också om Polen, Bulgarien och Rumänien, slutligen även om Tjeckoslovakien och Ungern. Om Ryssland lyckas gå vidare kan samma tankegång göra tjänst. Och det kan sägas att detta betraktelsesätt, i fråga om Ryssland liksom i fråga om Napoleon, blir mera hållbart för varje ny erövring, så tillvida som det hotande hatet mot erövraren växer och varje eftergift från dennes sida medför ökade risker för att processen skall kastas om, med erövrarväldets sammanstörtande som konsekvens.

På St Helena utformade Napoleon föreställningen att han egentligen representerat inte bara Frankrike, utan hela Europa, att han velat röja vägen för vad folken längtade efter — fred, liberalism, demokrati, nationaliteternas rätt. Denna Europaspekulation är ett slags förlängning av tanken om diktatorn som folkviljans bärare; under senare tid har den i modifierad form begagnats främst av Hitlers propagandister. Hur begränsad Madelin är som kritiker framgår bäst av att han i volymen om de hundra dagarna helt synes godta denna napoleonska fantasi och söker underbygga den med de mest otjänliga argument.

Då Napoleon kom tillbaka från Elba i mars 1814 förklarades han i akt av de i Wienkongressen samlade furstarna och delegaterna. Det "sanna Europa", "folken Europa", reagerade enligt Madelin på helt annat sätt. Madelin nämner några exempel på att personer eller grupper var glada över Napoleons återkomst, och därmed anses tydligen bevisningen vara klar. Det är ett nästan otroligt lätsinne: det är ytterst svårt att få en bild av reaktionen i skilda länder, att tala om folkopinioner vid denna tid är än mera tvivelaktigt än nu, men att förklara Europas folk vara för Napoleon på våren 1814 är befängt — av Madelins egen skildring framgår för övrigt att till och med det franska folket var starkt mot Napoleon.

ITALISKA FOLKET VAR STARKT SJÄLVFÖRTRÖSTLIGT. Om Napoleon, fortsätter emellertid Madelin, hade vunnit en stor seger, kunde folkrörelserna i Europa ha lett till "en europeisk revolution som, i förbigående sagt, hade besparat det kommande sekel tjuu blodiga uppror genom att i förväg förinta Wienkongressens arbete". Inför "profetior" som dessa är all kritik obehövlig; de kan förklaras blott med Madelins fångenskap i den napoleonska legenden.

HERBERT TINGSTEN